

InDret

Accident de treball causat per cabrestant defectuós

Comentari a la STS, 1a, 9.6.2003

Ponent: Antonio Gullón Ballesteros

Sònia Ramos González

Facultat de Dret

Universitat Pompeu Fabra

Working Paper núm.: 175

Barcelona, octubre de 2003

www.indret.com

1. STS, 1a, 9.6.2003 (JUR 2003\143927; «La Ley» núm. 5812, 27.6.2003)

El 7 de gener de 1993, a Girona, dos treballadors, Ángel C. C. i Lucio A. B., estaven pintant la façana d'un immoble sobre una bastida, propietat de «CONSTRUCCIONS AURICH», sostinguda per dos cabrestants –aparells de tracció per cable, la funció dels quals és el sosteniment de bastides elevadores per a treballs d'altura-, quan van caure des d'una altura de 35 metres a causa de l'obertura de les mordasses d'un dels cabrestants, la qual cosa va determinar que aquest llisqués pel cable que subjectava i que s'inclinés la bastida. Els dos treballadors, que no portaven els cinturons de seguretat preceptius, van morir a conseqüència de la caiguda. La bastida tenia una longitud de gairebé 4 metres i estava subjectada per dos cables, quan l'article 236 de l'Ordenança laboral de la Construcció, Vidre i Ceràmica exigeix un tercer cable en cas de superar els 3 metres. El cabrestant va ser fabricat per «TRACTEL IBÈRICA, SA», empresa que forma part del «GRUP INTERNACIONAL EUROPEU TRACTEL».

Les respectives vídues i fills dels treballadors van demandar a «TRACTEL IBÈRICA, SA» i van reclamar una indemnització pels danys i perjudicis, la quantia de la qual no consta en la Sentència. Les demandes van ser acumulades en un sol procediment.

El Jutjat de Primera Instància núm. 2 de Girona, en Sentència de 31.7.1996, va estimar parcialment les demandes i va condemnar el demandat, d'acord amb l'art. 1902 CC, a pagar les quanties següents:

- a) A la vídua de l'Ángel C. C., 18.700.000 ptes. (112.389,26 €); a l'Ángel C. A., 5.500.000 ptes. (33.055,67 €); a en Juan C. A., 2.200.000 ptes. (13.222,27 €); a en José C. A., 2.200.000 ptes. (13.222,27 €); a l'Emilio C. A., 1.100.000 ptes. (6.611,13 €), i a la Rosario C. A., 1.100.000 ptes. (6.611,13 €).
- b) A la vídua d'en Lucio A. B., 24.200.000 ptes. (145.444,93 €), que inclou la indemnització per a les seves filles menors en el nom de les quals també va demandar.

L'Audiència Provincial de Girona (Secció 2a), en Sentència de 3.7.1997, va estimar en part el recurs d'apel·lació interposat per «TRACTEL IBÈRICA, SA», va apreciar culpa concurrent de les víctimes, ja que van ometre l'ús dels cinturons de seguretat, i va revocar parcialment la sentència d'instància en el sentit de disminuir les respectives quanties indemnitzatòries:

- a) A la vídua de l'Ángel C. C., 15.895.000 ptes. (95.530,87 €); a l'Ángel C. A., 4.675.000 ptes. (28.097,32 €); a en Juan C. A., 1.870.000 ptes. (11.238,93 €); a en José C. A., 1.870.000 ptes. (11.238,93 €); a l'Emilio C. A., 935.000 ptes. (5.619,46 €); i a la Rosario C. A., 935.000 ptes. (5.619,46 €).
- b) A la vídua d'en Lucio A. B., 20.570.000 ptes. (123.628,19 €).

L'Audiència va confirmar la valoració de la prova que havia fet el Jutjat de Primera Instància en dos aspectes. En primer lloc, va rebutjar la tesi del demandat, segons la qual les mordasses del cabrestant es van obrir a conseqüència de la indeguda manipulació de l'alçaprem de desembragament per part dels treballadors. En efecte, segons els informes pericials, la força

necessària per a desembragar el cabrestant és proporcional al pes que sosté i, donada la càrrega que suportava en el cas, era impossible desembragar-lo manualment (F. D. 2n). En segon lloc, va rebutjar, per falta de prova, que l'omissió d'un tercer cable de subjecció fos determinant en la inclinació de la bastida (F. D. 4t). En sentit contrari, l'Audiència va considerar que la falta d'ús dels cinturons de seguretat sí va contribuir a la producció del dany i, per tant, aquest extrem s'havia de tenir en compte a l'hora de quantificar la indemnització.

«Ha existido (...) negligencia [per part dels treballadors] al no haber obrado de la forma más diligente y cuidadosa posible (...). Atendidas las circunstancias apuntadas, consistentes, de un lado, en la escasa previsibilidad de que tal fallo se produjera y la más que suficiente altura de las vallas de protección, y, de otro, haber agotado la utilización de todos los sistemas de seguridad posibles a su alcance, entendemos que procede rebajar en un quince por ciento la totalidad de las indemnizaciones concedidas (...)» (F. D. 4t).

Atenent l'argumentació anterior, l'Audiència va concloure que l'accident va ser provocat per un defecte de fabricació del cabrestant, que consistia en una avaria mecànica, respecte a la qual es desconeixia la causa, i, per tant, era plenament aplicable al cas l'objectivació de la responsabilitat i la inversió de la càrrega de la prova.

«[S]iendo la apelante la fabricante de mecanismos cuya finalidad es la de elevar y suspender cargas en el aire, a la par que personas, es evidente que tal actividad comporta un claro riesgo, que lleva a que debe exigírsele la mayor de las diligencias en la fabricación de tales instrumentos, por cuanto que un fallo de los mismos, por esporádico e improbable que pudiera ser, acarrea gravísimas consecuencias a quienes trabajan sobre artilugios suspendidos de los trácteles, como ha ocurrido en el presente caso» (F. D. 3r).

El Tribunal Suprem va desestimar el recurs de cassació interposat pel demandat. El recurrent al·legava, entre d'altres motius de caràcter processal, infracció dels arts. 1902 i 1253 CC:

- a) *Infracció de l'art. 1902 CC.* Enfront de l'argument del recurrent, segons el qual l'Audiència havia condemnat el fabricant pel mer risc que comportava la fabricació dels seus productes, el Tribunal va afirmar que la prova del defecte era un requisit de la responsabilitat del fabricant i que, precisament, l'Audiència havia fonamentat la condemna en la seva existència.
- b) *Infracció de l'art. 1253 CC.* El recurrent al·legava que, d'acord amb la prova practicada, es podia presumir que l'obertura de les mordasses del cabrestant es devia a la manipulació per part dels treballadors de l'alçaprem de desembragament. El Tribunal Suprem, no obstant això, va retreure al recurrent que no n'hi havia prou amb negar l'existència del defecte si no havia adduït cap explicació de la causa de l'accident diferent a la suposició que implicava els treballadors: «si no hubo error humano ni se ha alegado siquiera ninguna causa de fuerza mayor, forzosamente el accidente tuvo que tener su razón en defectos de fabricación» (F. D. 5è).

Respecte a la pretensió del recurrent relativa a fer valdre la falta d'ús dels cinturons de seguretat per part dels treballadors com a causa de la seva mort, el Tribunal Suprem va confirmar el tractament que en va fer l'Audiència d'aquesta circumstància com a expedient de reducció de la indemnització. Segons el Tribunal, «no hay ninguna prueba que acredite que, si se hubiesen usado los cinturones, el accidente no hubiera ocurrido» (F D. 5è).

2. El titular del dret a la indemnització per danys causats per productes defectuosos

En el dret espanyol, tres règims de responsabilitat extracontractual integren el dret de la responsabilitat per producte. Un de general, regulat per l'art. 1902 CC, i dos d'especials, regulats per la Llei 26/1984, de 19 de juliol, general per a la defensa dels consumidors i usuaris (LGDCU) i per la Llei 22/1994, de 6 de juliol, de responsabilitat civil pels danys causats per productes defectuosos (L 22/94). Els criteris a tenir en compte per a determinar la llei aplicable a cada cas són dos: en primer lloc, les respectives lleis especials prevalen sobre la llei general, sempre que el cas s'integri en l'àmbit de protecció de la norma, i, en segon lloc, l'aplicació de la LGDCU o la L 22/94 depèn de si l'accident es va produir, respectivament, abans o després de l'entrada en vigor de la L 22/94 –el 7 de juliol de 1994– (Cfr. Disposició Final Primera i Disposició Transitòria Única L 22/94). De la combinació dels dos criteris en resulten dos escenaris possibles, en els que caldrà analitzar si el treballador està legitimat per a demandar el fabricant i, si és així, sota quin règim de responsabilitat civil.

2.1. Accident de treball produït abans de l'entrada en vigor de la L 22/94

En els casos, com el present, en què l'accident de treball va succeir abans del 7 de juliol de 1994, l'única llei aplicable és l'art. 1902 CC, ja que el treballador no compleix la condició legal de consumidor o usuari definida en els apartats 2 i 3 de l'art. 1 LGDCU, requisit previ per a la seva aplicació, i segons els quals:

«2. Als efectes d'aquesta Llei, són consumidors o usuaris les persones físiques o jurídiques que adquireixen, utilitzen o gaudeixen com a destinataris finals de béns mobles o immobles, productes, serveis, activitats o funcions, amb independència de la naturalesa pública o privada, individual o col·lectiva de qui els produeixen, faciliten, subministren o expedeixen.

3. No tindran la consideració de consumidors o usuaris els qui sense constituir-se en destinataris finals, adquireixin, emmagatzemin, utilitzin o consumeixin béns o serveis, a fi d'integrar-los en processos de producció, transformació, comercialització o prestació a tercers».

En efecte, l'element rellevant que determina l'atribució de la condició de «destinatari legal» és, segons doctrina majoritària (PARRA LUCÁN, 1990, pàgs. 314, 322; A. BERCOVITZ I R. BERCOVITZ, 1987, pàg. 27; ROJO Y FERNÁNDEZ-RÍO, 1987, pàg. 39), el destí efectiu del producte, qüestió que permet distingir entre el consum professional, d'una banda, i el domèstic, personal o familiar, de l'altra. En aquest sentit, s'afirma que la finalitat de la LGDCU és protegir els qui adquireixen, utilitzen o gaudeixen de béns o productes per a la satisfacció de necessitats personals o familiars i

excloure, en sentit contrari, els qui adquireixen o utilitzen els béns i serveis en el marc d'una activitat empresarial. En conclusió, el treballador que pateix danys a conseqüència de l'ús dels productes amb què desenvolupa les seves funcions queda inclòs, per tant, en aquesta última categoria i no es beneficia de la protecció que concedeix la LGDCU.

Més enllà d'una defectuosa opció de política legislativa, no hi ha raons que expliquin l'exclusió del treballador, com a usuari d'un producte, del règim de la LGDCU. No obstant això, el que es podria qualificar com a un descuit del legislador no deixa desemparat el treballador, que pot obtenir la reparació dels danys soferts d'acord amb l'art. 1902 CC. Ara bé, des del punt de vista de l'abast de la protecció que concedeixen una i altra normes, el treballador resulta perjudicat, perquè, si bé el règim de responsabilitat per culpa amb inversió de la càrrega de la prova regulat per l'art. 26 LGDCU no és més que el resultat de positivitzar allò que la jurisprudència venia fent quan aplicava l'art. 1902 CC en l'àmbit dels danys causats per productes defectuosos, el treballador, com a usuari d'un producte, no es beneficiarà del règim de responsabilitat objectiva que l'art. 28 LGDCU estableix per al fabricant de determinats productes.

2.2. Accident de treball produït després de l'entrada en vigor de la L 22/94

En cas d'haver succeït l'accident en aquest segon context, el treballador tindria plena legitimació per a demandar el fabricant del producte suposadament defectuós, perquè, d'acord amb l'Exposició de Motius de la L 22/94:

«Els subjectes protegits són, en general, els perjudicats pel producte defectuós, tinguin o no la condició de consumidors en sentit estricte».

El titular del dret a la indemnització és, per tant, el perjudicat pel producte, concepte que inclou a qui adquireix el producte, a qui sense adquirir-lo l'utilitza o, fins i tot, el tercer aliè a l'ús o consum del producte, conegut com a *bystander*. La L 22/94 supera així la restricció injustificada de la LGDCU i unifica la responsabilitat del fabricant en un règim de responsabilitat objectiva per defecte de producte que no cobreix la indemnització dels danys morals, els quals hauran de ser compensats, si s'escau, d'acord amb la legislació civil general, és a dir, d'acord amb l'art. 1902 CC (art. 10.2 L 22/94).

3. La dificultat o impossibilitat de provar el defecte del producte perjudica el fabricant

El segon aspecte destacable de la Sentència és el tractament que el Tribunal Suprem fa de la prova del defecte. L'únic fet provat en el cas era que el cabrestant, després de la caiguda, es trobava desembragat. Així les coses, segons la prova practicada per les dues parts del litigi, existien dues possibles causes de l'accident: que l'obertura de les mordasses es produís per una avaria mecànica, com sostenien els demandants, o per una errònia i indeguda manipulació de l'alçaprem de desembragament per part dels treballadors, com sostenia el demandat. L'anàlisi del

material probatori només permetia excloure la segona -fet que va permetre al Jutjat i a l'Audiència presumir l'existència del defecte de fabricació en el cabrestant-. Arribats a aquest punt, el fabricant és declarat responsable si no és capaç d'aportar una explicació a l'accident, diferent de l'existència d'un defecte en el producte. Segons el Tribunal Suprem, és qui es troba en millor posició per a fer-ho.

En aquest sentit, la Sentència és un exemple més de com, en la jurisprudència sobre danys causats per productes defectuosos, la inversió de la càrrega de la prova en els casos en què és difícil, sinó impossible, provar el defecte del producte converteix la responsabilitat objectiva per defecte de producte en una responsabilitat pel mer risc de comercialitzar el producte suposadament defectuós.

Bibliografia

Alberto i Rodrigo BERCOVITZ RODRÍGUEZ-CANO, *Estudios jurídicos sobre protección de los consumidores*, Tecnos, Madrid, 1987.

M.ª Ángeles PARRA LUCÁN, *Daños por productos y protección del consumidor*, José María Bosch, Barcelona, 1990.

Ángel ROJO y FERNÁNDEZ-RÍO, "La responsabilidad del fabricante en la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios", *Estudios sobre Consumo*, número extraordinari, 1987, pàgs. 31-48.